

Evangéliumból élni

■ OROSZ GÁBOR VIKTOR

KÖRTNER, Ulrich H. J.: *Wahres Leben. Christsein auf evangelisch*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2021.

Ulrich H. J. Körtner bécsi rendszeres teológus a kortárs német nyelvű protestantizmus egyik legmeghatározóbb alakja. *Wahres Leben* című kötete 2021 húsvétján jelent meg, és abba a hagyományba illeszthető, amelyet Karl Barth *Einführung in die evangelische Theologie* vagy Dietrich Bonhoeffer *Nachfolge* című művei indítottak el. Ez a kis könyv tulajdonképpen a 2018-ban megjelent dogmatikájának közérthető esszenciájaként is felfogható, amelyben a szerző elsősorban a hit és az élet kapcsolatának megvilágítására törekszik, így egyaránt szól képzett teológusokhoz, kereső felnőttekhez és fiatalokhoz. A kötet alcíme – *Christsein auf evangelisch* – már jelzi az evangéliumi önértelmezés ajándékát, amely éppen ezért más keresztény hagyományok számára is nyitottá teszi a könyv mondanivalóját.

A könyv első fejezetében a szerző meghatározza azt az értelmezési mezőt, amely a teljes mű háttérét alkotja. Körtner Charles Taylor, Andreas Reckwitz és Alain Ehrenberg társadalomelméleti diagnózist használja fel, amikor az „autenticitás korszakát” elemzi, melynek jelszava a *Sei du selbst!* (légy önmagad!) imperatívusza. Ez a késő modern kultúrát jellemzi, és nem beteljesülést, hanem „kimerülést” (*erschöpftes Selbst*) eredményez, mert az állandó „önoptimalizálás” terhe az életet megvalósítandó projektté silányítja, amelyben a siker és a kudarc egyaránt az egyén felelősségévé válik. Körtner diagnózisa nem újkeletű – a burnoutszindróma, a depresszió és a szorongás jelensége széles körben ismert –, ám a szerző teológiai mondanivalója azért sajátos, mert ezeket a tapasztalatokat nem egyszerűen szociológiai vagy pszichológiai jelenséggént írja le, hanem teológiai fogalmakkal nevezi meg őket. A modern autenticitáskultusz a hit hiányának, azaz a „bűnnek” az egyik modern megjelenési formája, amely – Paul Tillich után – Istentől való elidegenedésként értelmezhető.

A szerző Adorno híres tételét – „es gibt kein richtiges Leben im falschen” (nincs igazi élet a hamisban) – kiindulópontként használja fel ahhoz, hogy később keresztény szempontból ellentételezze: az evangélium éppen azt hirdeti, hogy van igaz élet a hamis világban, méghozzá a „remény formájában” („aber auf Hoffnung hin”). Ez a tapintatosnak is nevezhető megközelítés döntő fontosságú, mert egyrészt elkerüli a keresztény triumfalizmus csapdáját, amelyet Ferenc pápa a kereszt nélküli egyház kísértésének nevezett. Másrészt pedig nem azt állítja a szerző, hogy a keresztények már birtokolják az igaz élet teljességét, hanem hogy annak ígérete és kezdete adott számukra Jézus Krisztusban, és ez elegendő ahhoz, hogy másként lássák a világot és önmagukat.

A *Glaube* (A hit) című fejezet talán a könyv legmarkánsabb része, amely már önmagában is kedvet ad ahhoz, hogy az olvasó elmélyedjen a szerző korábban említett dogmatikájában. Körtner itt a hit és a tudás

viszonyának klasszikus vitáját értelmezi, de nem a megszokott és naiv apologetika vagy a vallási fundamentalizmus nyelvezetével. Ehelyett különböző tudásformákat különböztet meg, mint az elméleti tudás, a technikai-praktikus tudás és az *Erlösungswissen* (üdvösségtudás, az üdvösség ismerete); másképp fogalmazva létezik az úgynevezett instrumentális *Verfügungswissen*, amely a „mit tehetek és mivel?” kérdést teszi fel, valamint az egzisztenciális *Orientierungswissen*, amely a világban való tájékozódás tudását jelenti. A hit ezért nem versenytársa a természettudományos ismereteknek, hiszen más kategóriai síkon mozog, azaz nem a világ objektív leírásával foglalkozik, hanem az élet értelmével, alapjával és rendeltetésével.

Az említett megkülönböztetés a liberális teológia, illetve a Rudolf Bultmann-i hermeneutika óta a protestáns teológia általánosan elfogadott álláspontja – ám a szerző frissen és világosan fogalmaz, amikor konkrét példákat sorakoztat fel. Ezek közül talán az egyik legszemléletesebb: a pénzügyi piacok működése is „hit” kérdése (a kredit – hitel – szó etimológiája a latin *credō*-ra vezethető vissza), a tözsde az emberi várakozások és a bizalmi viszonyok helye, nem csak racionális kalkulációk eredménye. Ez a példa azért is kifejező, mert rámutat arra, hogy a modern szekuláris világ is tele van „istenekkel” és „hittel” – csak hogy nem a bibliai Istent imádja, hanem a pénzt, a nemzetet, az erkölcsi értékeket vagy éppen a tudomány vívmányait. Luther híres meghatározását idézve – „worauf oder auf wen jemand sein ganzes Vertrauen setzt, das sei sein Gott” (amiben vagy akiben valaki teljesen megbízik, az az ő istene) – Körtner azt állítja, hogy mindenki „hisz” valamiben, a kérdés csak az, hogy miben.

A keresztény hit nem egy opció a sok közül, hanem *Möglichkeitssinn*, a lehetséges iránti érzék, Isten iránti érzék, aki a lehetőségek alapja. Aki hisz, annak több lehetősége van, mert a hit, ahogy az Újszövetségben olvasható, akár hegyeket is megmozgathat (Mt 17,20). A hit nem a tények világát tagadja, de nem is engedi magát megbénítani „a tények kényszerítő erejétől”. Ez a gondolat különösen fontos napjaink társadalmában, ahol a *fact-checking* és az evidenciaalapú diskurzus hegemoniája könnyen oda vezethet, hogy minden transzcendens távlatot naivitásnak vagy akár illúziónak tartanak.

A *Liebe* (A szeretet) című fejezet a modern szerelemkultusz kritikájával kezdődik, amely szerint a romantikus szerelem lett „az utolsó nagy transzcendens ígérete” a szekularizált világnak. Körtner rámutat, hogy az erősz végső értelemként és a beteljesülés forrásaként szükségképpen kudarcra van ítélve, mert túlterheli a párkapcsolatokat olyan feladatokkal, amelyeket az nem képes fenntartani. Ezzel szemben a bibliai agapé nem érzelem, hanem esemény, azaz Isten önátadása Jézus Krisztusban, amely új viszonyt eredményez Isten, ember és a világ között.

A szerző tudatosan kerüli a szeretet moralizálását. Nem arról van szó, hogy „szeretnünk kell” (ami parancs és teher lenne), hanem hogy Isten szeretete megelőzi a mi szeretetünket, és ez a tapasztalat tesz képessé arra, hogy mi is szeressünk. Így a híres lutheri formula – „A keresztyén ember szabad ura mindennek, és nincs alávetve senkinek. A keresztyén ember készséges szolgája mindennek, és alá van vetve mindenkinek” – sem logikai ellentmondás, hanem a szabadság relációkban megvalósuló, kommunikatív természetének kifejezése. A szabadság nem autonómia (az önelégült elszigeteltség értelmében), hanem „szabadság valamire”, nevezetesen a másik ember szolgálatára.

A *Tun und Lassen* (Cselekedni és hagyni) című fejezet az etika alapkérdéseit tárgyalja. A Tízparancsolat nem tilalmak sorozata, hanem pozitív „életprogram”. A „ne ölj!” parancsolat sem csupán a gyilkosság tilalma, hanem felhívás arra, hogy „segítsünk felebarátunknak minden szükségében”. Itt tetten érhető az a lutheri katekizishagyományból származó értelmezési módszer, amely a parancsolatokat a kegyelem horizontján olvassa újra.

A kötet egy másik központi tézise, hogy az evangéliumi *Zuspruch* (ígéret, kegyelmi kijelentés) megelőzi az etikai *Anspruch*ot (követelést). A *Gabe* (adomány) megelőzi az *Aufgabe*t (feladat). Ez természetesen nem

jelent etikai relativizmust vagy akár felelőtlenséget, hanem éppen ellenkezőleg: azért vagyunk képesek a felőlős cselekvésre, mert nem a teljesítményeink minősítik létünket Isten előtt. Az édenkert-narratíva olvasata a szerző szerint mesterien illusztrálja ezt. Isten első szava Ádámhoz nem tilalom vagy parancs, hanem engedély: „A kert minden fájáról ehetsz.” A bűn lényege nem egy konkrét parancs megszegésében áll, hanem az istenbizalom elvesztésében, amit a kígyó kérdése szimbolizál: „*Valóban azt mondta nektek Isten...?*”

A könyv utolsó harmada az egyházzal, a keresztséggel és az úrvacsorával foglalkozik. Az egyház nem egyesület vagy hasonló érdeklődésű emberek klubja, hanem Isten népe, amely Krisztus testébe tagozódik. A keresztség az evangéliumi ígértet „megpecsételése”, amely a megkeresztelt ember egész élettörténetét áthatja; nem egy konkrét gyermekkori emlék (noha lehet az is), hanem olyan kezdet, amelybe újból és újból „bele kell nőni”. Az úrvacsora pedig olyan performatív-szakramentális esemény, amely „ritmust” ad a keresztyén életnek.

A kötet didaktikai erénye, hogy következetesen visszautal a függelékben közölt bázisszövegekre: a szeretet kettős parancsára, a Tízparancsolatra, a 23. zsoltárra, a Miatyánkra, az apostoli hitvallásra, 1Kor 13-ra, a boldogmondásokra, így nem maradnak egyszerűen idézetek, hanem olyan alapszövegekként szolgálnak, amelyek a keresztyén nyelvhasználatot és gondolkodásmódot megalkotják. Ez a módszer – amely ugyancsak a katekizmus hagyományból származik – ma talán szokatlan, ugyanakkor rendkívül hatékony, mert az olvasó megtanulja, hogy a teológiai állítások nem légüres térben lebegnek, hanem a Szentírásban gyökereznek.

Körtner stílusa világos és gördülékeny, kerüli a szakzsargont, ugyanakkor ezzel nem banalizálja a tartalmat. Kiegyensúlyozottan használja a filozófiai és szociológiai hivatkozásokat (Kierkegaard, Wittgenstein, Max Weber, Ehrenberg), amelyek funkcionálisan illeszkednek a gondolatmenetbe, másrészt rámutatnak arra, hogy a teológia nem elszigetelt szaktudomány, hanem párbeszédben áll a bölcsélet és a társadalomtudomány megállapításaival.

Néhány témakör alaposabb tárgyalását hiányolhatja az olvasó. A teodicea összetett problémája például többször felmerül (különösen a Miatyánk „ne vígy kísértésbe” kérése kapcsán vagy a szenvedés okán), de részleteiben nem fejt ki a szerző – minden bizonnyal területi okok miatt. Hasonlóképpen a vallási pluralizmus és a világvallások viszonyának égető kérdése csak érintőlegesen jelenik meg. Körtner ugyan megemlíti, hogy nem minden vallás egyformán igaz vagy egyformán jó, de nem tér ki arra, hogyan jelenik meg ez az állítás a vallásközi párbeszéd teológiai megalapozásában. Ugyanakkor Körtner professzor korunk legtermékenyebb teológiai szerzője, csupán monográfiáinak száma hatvanhét, így aki az említett hiányosságokat kifogásolja, az a szerző más munkáiban bőséggel talál olvasnivalót ezen témákkal kapcsolatban is.

A *Wahres Leben* című kötet jelentős hozzájárulás ahhoz, hogy a 21. századi keresztyének – különösen a protestáns hagyományhoz tartozók – megfogalmazzák, mit jelent ma evangélikusnak, azaz az evangéliumból élőknek lenni. A könyv legfőbb érdeme, hogy nem apologetikus, nem moralizáló, hanem konstruktív. Nem a szekularizmus ellen küzd, hanem olyan pozitív és elementáris gondolatokat kínál, amelyek érvényesek maradnak akkor is, ha a kulturális, gazdasági, szociális és politikai környezet változik.

A kötet legerőteljesebb üzenete talán az, hogy az autentikus élet nem „önmegvalósítási projekt”, hanem ajándék, a hit, a remény és a szeretet gyümölcse, amely szabaddá tesz bennünket Isten és embertársaink számára. Ez az üzenet keresztezi a kortárs kiegészítő és értelemvesztési tapasztalatokat, miközben a szerző teológiailag megalapozott alternatívát kínál. Körtner könyve kiváló bevezető lehet konfirmandusok, teológushallgatók és életük értelmét kereső felnőttek számára, de gazdag anyagot kínál gyakorló lelképásztoroknak is. Végezetül: aki megérti, mit jelent „a lehetséges iránti érzékkel” élni, az új perspektívából néz a világra és látja benne önmagát, és épp ez az evangélium célja.